

waarachtigheid van den mededeeler vertrouwd. Beide staan dan ook in onlosmakelijk verband: waarachtigheid is iets anders dan waarheidsliefde: het is een gebonden zijn aan de waarheid, een momenteel of eeuwig niet *kunnen* spreken van eenige onwaarheid. Nu zijn „zich inspannen” en „aanvaarden” op zich zelf geen theoretische houdingen. Richt ik me echter rechtstreeks — dus zonder mededeeling — op begripen van waarheid, dan sta ik tegenover iets dat zelf noch mensch is noch iets analoogs aan ’t menselijke vertoont, ik sta tegenover „waarheid”. Bij mededeeling van waarheid komen echter andere factoren in het spel: de waarachtigheid van den mededeeler is me waarborg voor de waarheid van wat ik zelf niet onderzocht of niet onderzoeken kan. Juist dit moment maakt, in zulke omstandigheden, dat m’n willen niet meer zich heeft te richten op de inspanning van het onderzoek maar wel op het luisterend of lezend opnemen. Het willen is dus ’n moment dat bij iedere waarheidsverwerving optreedt. Het zich inspannen en luisteren is echter reeds geen willen meer. En de waarheid heeft in ’t geheel niet meer met willen te maken, of ze nu waarheid is omtrent ’n kosmisch of omtrent ’n transkosmisch verband. Thomas verwacht echter de toestemming met het willen. Allereerst vereenzelvigt hij dus het vellen van een oordeel (men vergelijke assentire met sententia) dat overeenstemt met het oordeel van den mededeeler waarin diens kennis — en dus ook mijn toekomstige — vervat is, met het aanvaarden van de kennis; hij stelt dus belijden gelijk aan gelooven. In de tweede plaats zoekt hij voor het verschil van transkosmisch en kosmisch verband een analoog verschil binnen het subject. Daardoor ziet hij over het hoofd, dat waarheid steeds waarheid blijft, en dat „gelooven, dat” slechts het psychisch correlaat is van de *mededeeling* die het eigen onderzoek van den luisterende vervangt, maar niet van een bepaald gebied waaromtrent de meegedeelde waarheid inlicht. Gelooven, dat is dus correlaat niet aan ’n bepaald gebied, maar aan een bepaalde wijze van kennisverwerving. Dat achter het gelooven van de waarheid Gods nog ligt de verandering van heel den mensch, van z’n belangstelling, en dus ook van z’n willen is geheel iets anders. Door de zonde is de belangstelling voor al wat God raakt gaan kwijnen en sterven. Zal de mensch weer kunnen luisteren dan moet eerst dat interesse weer ontwaken en daarmee de mensch omgebogen tot ’n willen luisteren. Maar deze gegevens der Heilige Schrift bieden niet den minsten grond om dit luisterend aanvaarden gelijk te stellen aan willen. En al evenmin om het dan nog verder te vereenzelvigen met belijden.

Van deze groep mag ’k niet afstappen zonder nog even te memoreeren, hoe het leven bij de traditie de afpaling van het „bovennatuurlijk” gebied tegenover het natuurlijke beheerschte. Het eigen onderzoek ontbrak niet totaal maar geschiedde geheel in den geest van Aristoteles, aan wiens commentarieering Thomas ’n groot deel van z’n leven wijdde. Daardoor kwamen subjectief geloof en rede en objectief kerk en wereld